

פתרון בחינת הבגרות באזרחות, יחידת לימוד אחת, מועד קיץ 2008

שאלונים: 141, 034103

מוגש על-ידי: שמואל הירש, נעמי בלנק ורענן נוימרק

מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שאלה אחת מבין השאלות 1-2

שאלה מספר 1

זיהוי: סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי באירוע הוא **לאומיות אתנית**.

הסבר: לאומיות אתנית מבוססת על מרכיבים, שאינם פרי בחירה כמו: שפה, מנהגים משותפים, מקור היסטורי משותף ולעיתים אף דת.

ביסוס: בקטע שלפנינו באה לידי ביטוי הלאומיות האתנית בעצם הדרישה של תושבי קוסובו, שהם מוסלמים אלבנים, להקים לעצמם מדינה עצמאית: "תושבי קוסובו (שמרביתם מוסלמים דוברי השפה האלבנית) הכריזו על הקמת מדינה עצמאית כדי לממש את הלאומיות שלהם". לכן, מדובר בלאומיות אתנית.

זיהוי: סוג האוטונומיה הבא לידי ביטוי בהצעת שלטונות סרביה הוא **אוטונומיה טריטוריאלית**.

הסבר: המדינה מעניקה מידה של ממשל עצמי לקבוצת מיעוט המרוכזת מבחינה גיאוגרפית באזור מסוים במדינה ומהווה רוב באותו אזור. אוטונומיה זו כוללת מעין ממשלה, מערכת מנהל ציבורי, מערכת משפט, פרלמנט ומערכת חינוך. היא אינה כוללת סמכויות בתחום החוץ והביטחון.

ביסוס: שלטונות סרביה מציעים לתושבי קוסובו לקבל אוטונומיה, שתאפשר להם לנהל את ענייניהם באופן עצמאי: "... הם מציעים לתושבי קוסובו להסתפק באוטונומיה שתאפשר להם לנהל את ענייני החבל באופן עצמאי". לכן, מדובר באוטונומיה טריטוריאלית.

שאלה מספר 2

זיהוי: הזכות של תושבי המדינה שהחוק החדש פוגע בה, היא הזכות לפרטיות/צנעת הפרט.

הסבר: זכותו של אדם לחיות בלי חשיפה או התערבות וחדירה לחייו שלא ברשותו.

ביסוס: באירוע שלפנינו נפגעת הזכות לפרטיות/צנעת הפרט של אזרחי המדינה, בכך שהספריות הציבוריות מחויבות לדווח לשירותי הביטחון, על מנהגי הקריאה של הקוראים ועל תוכן הספרים של הקוראים, מבלי לבקש את הסכמתם ומבלי לידע אותם בנושא: "בארצות הברית נחקק חוק חדש שמחייב ספריות ציבוריות לדווח לשירותי הביטחון על מנהגי הקריאה של הקוראים". לכן, מדובר בפגיעה בזכות לפרטיות/צנעת הפרט.

זיהוי: הזכות של אזרחי המדינה, שהחוק החדש נועד להגן עליה, היא **הזכות לחיים וביטחון/שלמות הגוף**.

הסבר: זכות זו קובעת כי בני האדם זכאים להגנה על חייהם מפני כל פגיעה וחובת המדינה להגן על חיי תושביה.

ביסוס: זכות זו באה לידי ביטוי באירוע בהודעתם של נציגי הממשל, שמטרת החוק החדש להגן על תושבי המדינה מארגוני טרור: "בתגובה לביקורת הודיעו נציגי הממשל כי חוק זה נועד לסייע במאבק נגד ארגוני טרור המאיימים לפגוע באזרחי המדינה". לכן מדובר בזכות לחיים וביטחון/שלמות הגוף.

פרק שני

על הנבחן לענות על שלוש שאלות מבין השאלות 3-7

שאלה מספר 3

על הנבחן היה לציין **שתי** דוגמאות:

- בהכרזת העצמאות נקבע כי מדינת ישראל תהיה מבוססת על יסודות החירות: חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות.
- בהכרזת העצמאות נקבע כי מדינת ישראל תבטיח שוויון זכויות אזרחי ומדיני גמור לכל תושביה ללא הבדל דת גזע מין ולאום.
- אנו קוראים לבני העם הערבי, תושבי מדינת ישראל, לקחת חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה.

שאלה מספר 4

על הנבחן היה להתייחס לאחד החוקים:

חוק איסור גידול חזיר - אוסר על גידול חזיר על אדמת ארץ ישראל למעט יישובים בהם מרוכזת אוכלוסייה נוצרית, או במוסדות מחקר. במובן זה, חוק איסור גידול חזיר מבטא את היסוד היהודי-דתי בקיום המדינה.

חוק יסודות המשפט - קובע כי אם קיימת בעיה משפטית ללא מענה בחוקים, יש להכריע לגביה ברוח עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל. במובן זה מבטא החוק את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית במובן של חיזוק המורשת היהודית.

שאלה מספר 5

יתרונות משאל עם:

- משאל עם מאפשר למנהיגי המדינה ומעצבי המדיניות לעמוד על רחשי הלב של הציבור באופן ישיר ובלתי אמצעי.
- משאל עם מחזק את הממשלה במדיניותה. כאשר במשאל העם תומך הציבור במדיניות הממשלה, הדבר מעניק יתר-תוקף להחלטות המתקבלות על-ידי מנהיגי המדינה.

שאלה מספר 6

מדיניות של העדפה מתקנת פירושה מתן יחס מועדף לתקופה מוגבלת, לקבוצה שהמדינה קיפחה בעבר, במטרה לצמצם את הפער בין קבוצה זו לשאר האוכלוסייה.

שאלה מספר 7

הגישה הפורמליסטית של שופטים בנוגע למרות החוק: יש שופטים בעלי גישה פורמליסטית, המיישמים את החוקים ככתבם וכלשונם, והסבורים, שבעניינים בהם אין חוק מפורש, עליהם להימנע משפיטה. עניינים אלה מוחזרים לרשות המחוקקת (לכנסת) כדי שתשלים את החסר בחקיקה.

על הנבחן לענות על שאלה אחת מבין השאלות 8-9

שאלה מספר 8

לחברי הכנסת מוענקת חסינות, כדי לאפשר להם למלא את תפקידם ללא חשש שמא יועמדו לדין, ולהגן עליהם מפני הטרדות. החסינות מוענקת לחברי הכנסת כדי שיוכלו למלא את תפקידם: פיקוח על הרשות המבצעת ללא הפרעה, וייצוג של הציבור שבחר במפלגתם. תהליך הענקת החסינות הוא ביטוי לעירוב סמכויות בין רשויות השלטון, כיוון שהחלטת הכנסת להעניק חסינות לאחד מחבריה, היא החלטה הנוגעת לתחום השיפוט. כאשר חברי הכנסת שוקלים האם להעניק חסינות לחבר כנסת שהוגש נגדו כתב אישום, הוא עומד כביכול ל"משפט" חברי הכנסת, שצריכים להחליט האם להעניק את החסינות או לדחות את בקשת חבר הכנסת.

שאלה מספר 9

המובן המהותי של שלטון החוק:

המובן המהותי של שלטון החוק מתייחס ל**תוכנו** של החוק ולמידת התאמתו לערכי הדמוקרטיה. חוק התואם את הערכים הדמוקרטיים הוא **חוק ראוי**. החוק הראוי מגן על זכויות האדם והאזרח ועל זכויות המיעוט, מונע עריצות של השלטון ומאפשר יצירת איזון בין צורכי הפרט וצורכי הכלל.

תהליך החקיקה במדינה דמוקרטית יכול לסייע בשמירה על המובן המהותי של שלטון החוק כך: תהליך החקיקה ארוך ומסורבל, ובדרך כלל נדרש זמן ארוך למדי כדי להביא הצעת חוק לידי חקיקה. יש מספר סיבות להתמשכות תהליך החקיקה:

- ככל שהצעת החוק תעבור שלבים מרובים יותר של דיון והתייחסות, כך יעמיק שיקול הדעת לקבלת חוקים ראויים במדינה דמוקרטית.
- שיטה זו נותנת הזדמנות גם לציבור הרחב להשפיע על החוק באמצעות התקשורת, אסיפות, הפגנות, שתדלנות ולחצים פוליטיים. כך מובטחת הגנה על זכויות האדם והאזרח וזכויות המיעוט.
- כאשר תהליך החקיקה הוא ארוך ומסורבל, ומעורבים בו נציגי הרוב והמיעוט בכנסת וגורמים מחוץ לכנסת, קטנה הסכנה של חקיקת חוק חפז, בלתי מאוזן, שאינו מתחשב בגורמים הנוגעים לעניין ומתעלם מערכים של מוסר וצדק. כך מובטחת שמירת האיזון בין צורכי הפרט וצורכי הכלל.

פרק שלישי

על הנבחן לבחור באחד מהקטעים ולענות על שתיים מהשאלות הקשורות לקטע שבחר.

שאלה מספר 10 - קטע 1

זיהוי: הזכות שריבוי הערוצים יחזק את מימושה, לפי הערכת המומחים היא **זכות הציבור לדעת**.
הסבר: זכות הציבור לדעת היא זכותו של הציבור, שתהיה לו נגישות למידע חיוני הנוגע לנבחר הציבור ורשויות השלטון.

ביסוס: מומחים שונים העריכו, שמהפכה זו תחזק את הדמוקרטיה בישראל, מפני שריבוי הערוצים יאפשר להציג יותר דעות ומגוון רב יותר של נושאים, ובכך יסייע לאזרחים לקבל תמונה טובה יותר של פעולות השלטון. בכך באה לידי ביטוי זכות הציבור לדעת.

שאלה מספר 11 - קטע 1

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי, שלדעת כותב המאמר אינו מתממש במלואו הוא: **עיקרון הגבלת השלטון**.
הסבר: עיקרון הגבלת השלטון פירושו צמצום כוחו של השלטון כדי למנוע עריצות/ שרירותיות באמצעות מנגנוני ביקורת שונים.

ביסוס: מהפכת התקשורת החלישה את הדמוקרטיה בישראל. התחרות בין ערוצי התקשורת על תשומת ליבו של הצופה גרמה להם להתמקד בתוכניות בידור ולעסוק פחות בעניינים פוליטיים וחברתיים: "לדעתי, בכך ערוצי התקשורת אינם ממלאים כראוי את תפקידם בחברה דמוקרטית – לסייע בשמירה על התפקוד התקין של השלטון". בכך בא לידי ביטוי עיקרון הגבלת השלטון.

התקשורת יכולה לתרום למימוש עקרון הגבלת השלטון כיוון שאמצעי התקשורת מספקים לציבור מידע על הנעשה בזרועות הממשל השונות, חושפים שחיתות, אי-יעילות, ונותנים פרשנות על מדיניות מעשים ואירועים. כך מספקים כלי התקשורת מידע חיוני לציבור כדי שיוכל להעריך את פעולותיו של הממשל, ולגבש עמדות בעד או נגד מדיניות ופעולות הממשל. **הממשל, הזקוק לתמיכת האזרחים בו, נאלץ לרסן את מעשיו בעקבות החשיפה באמצעי התקשורת.**

שאלה מספר 12 - קטע 1

זיהוי: הגישה החברתית-כלכלית לה מתנגד כותב המאמר היא **הגישה הליברלית**.
הסבר: גישה השמה את הדגש על **הפרט וחירותו** (אינדיבידואליזם). **הפרט** הוא המרכיב הבסיסי של החברה ויש ליחס לו ולחירותו ערך עליון. גישה זו מעוניינת להגביל את כוחו של השלטון. החשש הוא שהשלטון ינצל את עוצמתו הרבה ויפגע בחירויות הפרט, לכן יש להגבילו ("הטוב בממשלים הוא הממעט למשול"). אם השלטון **לא יתערב** בנעשה במדינה בתחומי **הכלכלה והחברה**, תיווצר במדינה תחרות חופשית, שתאפשר לכל פרט למצות את הפוטנציאל הטמון בו באופן הטוב ביותר.
ביסוס: "הערוצים החדשים נתונים בידי בעלי ההון, שמנסים להשפיע באמצעותם על המדיניות הכלכלית של הממשלה, כך שתעדיף יוזמה פרטית ותחרות חופשית. **אני מתנגד למדיניות כזו משום שלדעתי היא תגרום להעמקת הפערים הכלכליים בחברה. פערים אלה יוצרים אי-שוויון פוליטי, שמנוגד למובן המהותי של השוויון בין האזרחים**". לכן מדובר בהתנגדות של הכותב לגישה הליברלית.

שאלה מספר 13 - קטע 2

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי, שכותב המאמר מתנגד למימושו בתהליך מינוי שופטים, הוא: **שלטון העם**.
הסבר: עיקרון שלטון העם קובע כי העם הוא מקור הסמכות במדינה והוא בוחר נציגים השולטים בשמו ולמענו.
ביסוס: הכותב מתנגד לקיומו של עקרון שלטון העם בתהליך בחירת השופטים, בכך שהוא תומך במינויים של השופטים, על ידי ועדה בלתי תלויה למינוי שופטים: "בישראל, שופטים אינם נבחרים על ידי הציבור, אלא ממונים בידי ועדה למינוי שופטים, לדעתי כך צריך להיות, משום ששופטים צריכים לפעול לפי שיקולים מקצועיים בלבד".

שאלה מספר 14 - קטע 2

זיהוי: הזכות של שופטים מחוזיים שנפגעת היא **הזכות לשוויון**.
הסבר: הזכות לשוויון קובעת כי בני האדם בחברה שווים בערכם האנושי, ולכן במדינה דמוקרטית מוסדות המדינה וחוקיה יתייחסו לכל אדם באופן שווה, ללא הבדל דת, גזע, מין או לאום.
ביסוס: השופטים המחוזיים יופלו לרעה לעומת מועמדים אחרים לבית המשפט העליון. בעוד השופטים המחוזיים נדרשים לכהן זמן מה בבית המשפט המחוזי, אנשי אקדמיה או עורכי דין פרטיים מוצנחים לעיתים ישירות לבית המשפט העליון: "לאחרונה הביע אחד מחברי הוועדה למינוי שופטים התנגדות לתנאי זה, לדבריו יש לבטל אותו מפני שרק שופטים מחוזיים נדרשים לעמוד בו ואילו מועמדים אחרים כמו אנשי אקדמיה או עורכי דין פרטיים, יכולים להתמנות לשופטים קבועים בבית המשפט העליון בלי התנסות בעבודה זו".

שאלה מספר 15 - קטע 2

ציון - סוג המשפט המייחד את עבודת השופט בבית המשפט העליון הוא **משפט חוקתי**. משפט חוקתי עוסק בעקרונות היסוד של המדינה, בהגנה על זכויות האדם, ובביקורת שיפוטית על עבודתן של רשויות השלטון במדינה. בקטע נאמר: " עבודת השופט בבית המשפט העליון היא ייחודית משום שנדונים בו עניינים כמו ערכי המדינה והסדרת פעילותן של רשויות השלטון. סוג משפט זה בא לידי ביטוי בעיקר בעבודתו של בג"ץ. בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ, אחראי על עשיית צדק, כאשר אזרח פונה אליו בתחושה שהרשות המבצעת על גופיה השונים (מס הכנסה, משטרה, רשויות מקומיות, משרדי ממשלה ואחרים) פגעה בו ע"י שימוש לרעה בסמכותה החוקית, תוך כדי עיוות החוק. בג"ץ, ביסס את מעמדו במשך השנים כמגן החשוב ביותר על זכויות האדם בישראל. פסיקותיו סייעו ליצור בישראל מעין מגילת זכויות אדם ואזרח שיפוטית, שהשלטון (כולל המחוקק) נאלץ להתחשב בה. במספר פרשיות הראו שופטי בג"ץ כי הם פועלים ללא מורא ואילצו את רשויות השלטון השונות לפעול בהתאם לעקרונות שלטון החוק.

פרק רביעי

על הנבחן לענות על שתי שאלות מבין השאלות 16-19.

שאלה מספר 16

זיהוי: סוג העבריינות הבא לידי ביטוי בעבודתו של השוטר הוא **עבריינות פלילית רגילה**.
הסבר: עבריינות פלילית רגילה היא - עבריינות שנעשית על מנת להפיק תועלת אישית וטובת הנאה עצמית ולא מתוך מניע מוסרי כלשהו.
ביסוס: השוטר נהג לרשום דו"ח על פגמים מכנים במכונית, למרות שלא הוסמך לעשות זאת, כדי לספק את ייצר הנקמנות שלו.

שאלה מספר 17

זיהוי: **זכויות חברתיות – הזכות לדיור**.
הסבר: זכויות חברתיות- זכויות בתחום הכלכלי-חברתי שנותנת המדינה לתושביה ואזרחיה. הזכויות הללו כוללות מגוון של שירותים חברתיים הניתנים על חשבון תקציב המדינה בתחומים הבאים: חינוך, דיור, רמת חיים ורווחה, בריאות ותנאי תעסוקה. במקרה זה מדובר בזכות לדיור שהיא זכותו של כל אדם לקורת גג ולמגורים נאותים.
ביסוס: במקרה שלפנינו, הממשלה מבקשת לממש את **הזכות החברתית לדיור** וזאת על ידי העמדת מענקים לקבלנים הבונים בנייני מגורים להשכרה, כדי שאלה ישכירו חלק מהדירות תמורת תשלום סמלי "לאנשים שאינם יכולים לשלם את דמי השכירות המקובלים".

שאלה מספר 18

זיהוי: הדרך (תנאי) לקבלת אזרחות לפי חוק האזרחות, עליה מתבססת תשובת השגריר היא: קבלת אזרחות **מכוח חוק השבות**.

הסבר: חוק האזרחות קובע שש דרכים לרכישת אזרחות ישראלית. אחת הדרכים היא קבלת אזרחות ישראלית **מכוח חוק השבות**: כל מי שחל עליו חוק השבות מקבל אוטומטית אזרחות ישראלית, עם בואו ארצה. חוק השבות מכיר בזכותם של יהודים, בניהם ונכדיהם של יהודים ובני זוגם, גם אם **אינם יהודים**, לעלות לישראל.

ביסוס: אדם החי בחוץ-לארץ גילה שסבו היה יהודי. אף כי הוא עצמו אינו יהודי, הוא פנה לשגרירות ישראל במדינה בה הוא חי, כדי לבדוק אם יוכל לבוא לישראל ולחיות בה. בתשובה נאמר לו שלפי חוק האזרחות של מדינת ישראל הוא זכאי לאזרחות כיוון שהוא נכד של יהודי, וניתן להעניק לו אזרחות מכוח השבות.

שאלה מספר 19

זיהוי: התנאי ההכרחי לקיום בחירות דמוקרטיות, שנפגע לדברי חבר הכנסת הוא: **חשאיות**.

הסבר: איש מלבד הבוחר אינו רשאי לדעת כיצד הוא בוחר.

ביסוס: אחד מחברי הכנסת טען, שנוכחות מלווים בקלפיות בהם מצביעים בעלי מוגבלויות גופניות, בזמן בחירת פתק ההצבעה, מאפשרת להם לדעת כיצד בוחר האדם שהם מלווים, ובכך נפגעת חשאיות הבחירות.